

POTPOURRI VAN PERFECTIE

MACBETHBRANDING – ENSEMBLE LEPORELLO

WOUTER HILLAERT

Ensemble Leporello is zo'n groep die in vele dingen goed is, maar nog het beste in daar niet mee te koop te lopen. In het zo geprofileerde theaterlandschap van vandaag is dat een nadeel. Al jakkert dit tweetalige ensemble rond Dirk Opstaele al twintig jaar het hele land af met een publieksbereik en een speellijst die weinig andere gezelschappen kunnen voorleggen, op een of andere manier zal het voor de buitenwacht altijd wat in de rand blijven rommelen. 'Sympathiek' is Leporello's epitheton geworden. Maar laat dat nu net zijn wat *Macbethbranding* niet is. Opstaele en co baarden een machtig kunstwerk.

Rook op de scène, en later over die mistflarden rood spooklicht. De muziek is ceremonieel. Voor een gezelschap dat zweert bij het primaat van de acteur en zijn simpele expressie, is het begin van *Macbethbranding* minstens verrassend. Artistiek leider Dirk Opstaele is nog zo'n maker die de legitimiteit van theater kan verdedigen met het argument dat 'als de elektriciteit uitvalt, er nog altijd gespeeld zal kunnen worden', maar hier zou die definitie dus al niet meer opgaan. Van bij aanvang laat *Macbethbranding* zich gelden als een voorstelling die meer beoogt. Er hangt iets groots over, een soort Griekse monumentaliteit die voor wie het gezelschap een beetje volgt, nog weinig vertoond is. Want Leporello, genoemd naar de picareske knecht van Don Giovanni, is toch die bende elastische harlekijns? Dat collectief opererend apparaat van handgeklap, korte draaien, samenzang, snedig voetenwerk en voor alles die eeuwige halfglimlach waarmee de zaal al bij voorbaat opgemonterd wordt? Heel diverse stukken heeft dit ensemble met zijn lijfelijke koorwerk in ritmisch bewegingstheater getransformeerd, maar de meest typerende leken toch altijd de komedies van Marivaux of de klinkende *Carrousel van overspel* naar Sacha Guitry. Leporello houdt van het oude Franse werk met zijn bepruikte inslag: onder zijn handen werden zelfs classicistische tragedies als *Le Cid* of *Britannicus* speelse sotternieën. Je leefde ervan op, licht en vrolijk.

Macbethbranding wordt anders, voorspelt de mystieke rook. Die mist hoort bij de heksen van *Macbeth*, drie actrices met hoge hoedjes van papier die ons door de vijf staties van het verhaal zullen leiden. En dat is nodig. Al speelt de voorstelling met de personages uit Shakespeares donkere tragedie waarin de Schotse slachter Macbeth een hele clan uitmoordt, de eigenlijke plot volgt die van de *Oresteia*: Agamemnon (hier Keizer Duncan) helpt zijn broer Menelaos (hier Banquo) optrekken tegen de snode verleider Paris (hier Cawdor) van Menelaos' vrouw Helena (hier Koningin Heide) en offert daarvoor zijn dochter Ifigeneia (hier Yvelinde) in ruil voor wat wind naar Troje (hier de Zevenborrenburcht van Cumberland). Bent u nog mee? Macbeth komt eigenlijk pas in het verhaal bij de thuiskomst van Keizer Duncan als overwinnaar van die lange oorlog: hij vermoordt hem in een samenzwering met diens vrouw. In het voorbijgaan passeren uit de klassieken ook nog de tweelingbroers Atreus en Thyestes die elkaars kinderen door de pasteimolen draaien, terwijl de vrouw van honderdman Macduff wel prinses Yvonne van bij Gombrovicz lijkt. Helder is anders. Al kondigen de heksen in de goeie ouwe epische traditie van Brecht telkens aan wat zal volgen, zelf volg je na enkele scènes nog nauwelijks.

De chronologie is enthousiast dooreen gehaspeld, en ook de klassieke clausen van Opstaele zelf zijn zwierige taalgraffiti op de klaarheid die Leporello anders zo hoog in het vaandel voert. 'Maar leert het leven nu juist niet dat in dit hiernumaals al gevonnist wordt? Dat reeds op deze vluchtheuvel des tijds, die mensenleven heet, de straf de dader vindt?' Als een Hitlertje à la Chaplin (witgekalkte kop en twee gestrekte vingers onder de neusvleugels, klaar) voert Opstaele zelf dit monoloogje van Macbeth op. Je volgt meer hoe hij dat doet dan wat hij juist zegt.

Maar wat nog het meest anders is aan *Macbethbranding*, is de sfeer die Opstaele met zijn tien spelers en nog eens vier zangers en drie muzikanten op scène weet op te roepen. Vooral het eerste deel krijgt soms het aanschijn van een vervreemde plechtigheid. Hoe burlesk de hele groep ook kan doorgaan in bijvoorbeeld Banquo's openingsmaal waarop Cawdor als een

varken Koningin Heide pakt, zo plots kunnen die chaotische opstoten stilvallen voor een statige slagorde en een polyfoon lied. Cello, altviool en nyckelharpa (bespeeld door Didier François die ook de muziek componeerde) geven die verstilde tableaux een bedachtzame verzoeningsrouw met het uitgebeelde leven van macht, moord en overspel. Zoveel onbenoembare diepgang, in lijn met alle kronkelwortels van onze dramatische cultuur die in de tekst worden opgespit, toont een Leporello dat in de clowns in zich ineens ook de pierrots heeft ontdekt. Verrijkt door een paar buitenlandse regieopdrachten, lijkt Opstaele nu ook in Vlaanderen te willen raken aan de emotie van opera, maar hij slaagt daar juist in omdat hij zijn enscenering ontdoet van alle gezwollenheid. Wat overblijft, is een puur koor van stemmen en lichamen. Wat het meer heeft dan veel eerder werk, is wat het vindt voorbij het entertainende spelplezier. Er bloeit iets op: een metafysica, een volheid.

Het mooie aan *Macbethbranding* is dat Leporello zichzelf daar geenszins voor hoeft te ontkennen. Lustig blijft het de aloude stijl hanteren waartoe het script - bij dit ensemble is 'partituur' een juister woord - het inviteert: 'MALCOLM: Toets! Onze vloot in vuur en vlam! TUTTI: Gruw! Waah! Nee! Naai! Fix! Sèsss! Rmmm... DUNCAN: Dit. Is. Oorlog. TUUTTI (bidden): "Ons bestaan onder de maan, ondermaanse bestaan: geboorte, groeien, bloeien en weer vergaan". Het is één groot spel met klanken, ritme, gestes en mise-en-place. Voortdurend dreigt het louter ongevoed stilistisch te worden, maar daarvoor is Opstaele te veel brechtiaan en een te groot relativist. Na elk ritueel moment volgt gegarandeerd een opgescharreld liedje: 'Wat zullen we drinken, zeven dagen lang?' Het illustreert de eigenlijke unieke positie van Leporello in (of buiten) het Vlaamse theaterlandschap.

Wat je hier op scène ziet gebeuren, evenwel zonder de bijhorende boodschap, is een van de weinige sporen van de jaren zeventig die niet door de daaropvolgende Vlaamse Golf zijn weggespoeld. Niet het individu, maar het collectief primeert. Liedjes, versjes en kapiolen verluchten het geheel in een verrijkte combinatie tussen circus, revue en commedia dell'arte, precies die volkse invloeden die ten tijde van het politieke theater van Internationale Nieuwe Scène en Vuile Mong het toen verstarde spelrepertorium kwamen opschudden. Opstaele heeft daar, onder meer na studies bij Decroux, een ambachtelijkheid aan toegevoegd die verklaart waarom je moeiteloos naar *Macbethbranding* blijft kijken zonder eigenlijk heel erg mee te zijn. Zo perfect zitten Leporello's timing en elasticiteit dat het vaak uitkomt bij de tegenpool van vormingstheater. Waar dat kampte met het probleem om voor zijn duidelijke inhoud ook een artistieke vorm te vinden, vraag je je bij dit collectief wel eens af waar zijn gestileerde vorm ook betekenis krijgt.

Macbethbranding geeft op die vraag een nog mooier antwoord in zijn tweede deel. De brede scène wordt gewisseld voor een klein vierkant vlakje voor doek en daarmee verdwijnt ook de ceremoniële inslag van het eerste deel in de coulissen. Wat overblijft, is puur spel, zonder props, licht of andere neveneffecten. Nú zou de elektriciteit mogen uitvallen. Alle aankomende moorden die in het eerste deel zijn opgespaard, worden nu opgevoerd aan het sneltempo van een neurotische deurenkomedie, waarin voortdurend nieuwe belagers opkomen en lijken afgaan. Een gestrekte hand wordt vanzelf een mes, twee opgetrokken wenkbrauwen de ontstentenis en het niet-begrijpen van zowel de beulen als de slachtoffers. Elke tragiek is er hier uit, maar je lach wordt stelselmatig minder gemotiveerd. Mechanismen van afrekening en oorlog krijgen door de acrobatie van uitvoering zo'n absurde kleinmenselijkheid dat je ineens wel herkenbaar binnen krijgt wat Opstaele en co hebben willen vertellen. Ze halen - via vorm - de verre grootsheid van monumenten als de *Oresteia* en Macbeth naar een veel tastbaarder intermenselijke plan. En net in die combinatie van vorm en inhoud wordt *Macbethbranding*, waaraan ruim twee jaar is gewerkt, wat we een kunstwerk hebben genoemd. Zelfrelativerende perfectie krijgt diepgang én een mededeling, terwijl de hele voorstelling er ook nog eens in slaagt op twee niveaus te communiceren. De tekst ademt voortdurend Opstaeles intertekstuele krachttoer, maar zelfs de meest onbelesen toeschouwer kan gefascineerd zitten blijven kijken en toch iets van de wereld meekrijgen. *Leporello for Theaterfestival!*

Info: www.leporello.be

Deze tekst kwam tot stand in het kader van Corpus Kunstkritiek, een initiatief van VTI - Vlaams Theater Instituut - Steunpunt voor de Podiumkunsten, met steun van Vlaams-Nederlands Huis deBuren en een aantal partners uit de podiumsector. Lees meer op www.vti.be/corpuskunstkritiek

De teksten van het Corpus Kunstkritiek vallen onder de licentie [Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivative Works 2.0 Belgium](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/be/), wat betekent dat de teksten verspreid, maar niet veranderd mogen worden. Elke vorm van verkoop of betalende distributie is apart te onderhandelen, contacteer VTI.